

Список використаних джерел

1. Марченко, Г. В. Розвиток екологічної освіти в середніх школах Великої Британії у другій половині ХХ століття [Текст] : автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Г. В. Марченко. – Горлівка, 2003. – 23 с.
2. Парамонова, Л. А. Дошкольное и начальное образование за рубежом: История и современность [Текст]: учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений [Текст] / Л. А. Парамонова, Е. Ю. Протасова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 240 с.
3. Писанка, К. О. Проблеми екологічної освіти та виховання в різних країнах світу [Текст] / К.О.Писанка // Молодий вчений. Психологічні та педагогічні науки. – 2014. – №4 (07). – С. 65–70.
4. Пуховська, Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності [Текст] / Л. П. Пуховська. – К.: Вища шк., 1997. – 179 с.
5. Січко, І. Особливості екологічної освіти у вищих навчальних закладах зарубіжних країн / І. Січко, Л. Юрченко // Порівняльно–педагогічні студії. – 2011. – № 1 (7). – С. 11–116.
6. Славська, Я. А. Еколого–естетичне виховання молоді Великої Британії у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть [Текст] / Я. А. Славська, О. В. Шевяков // Теоретичні і прикладні проблеми психології / Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, №1 (27). – Луганськ, 2012. – С. 174–182.
7. Швед, М. С. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти [Текст] / М. С. Швед // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2003. – Вип. 17. – С. 167–174.

Клібайс Тетяна

к.п.н., старший викладач кафедри
Київський університет імені Б. Грінченка
м. Київ

**ОГЛЯД МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ АТРИБУТИВНОГО СТИЛЮ ТА НАВЧЕНОЇ
БЕЗПОРАДНОСТІ**

Надзвичайна актуальність досліджень та діагностики навченої безпорадності і атрибутивного стилю в межах української сучасності визначається стресами, які несуть з собою будь–які перетворення та необхідністю не тільки швидкого пристосування суб'єкта до обставин, а й активної діяльності.

Більшість відомих у даний час методик діагностики атрибутивного стилю були розроблені в умовах, що істотно відрізняються від вітчизняного культурного та соціального середовища (тести М. Селігмана: опитувальник атрибутивного стилю для дорослих – ASQ, опитувальник атрибутивного стилю для дітей 8–12 років – CASQ, методика контент–аналізу вербальних пояснень – CAVE, методика OASQ А. Фонхама – для аналізу атрибуції професійних ситуацій. Останнім часом різними авторами були модифіковані методики М. Селігмана для російськомовної вибірки: тест на оптимізм Л. М. Рудіної (ASQ модифікований варіант опитувальника атрибутивного стилю для дорослих), опитувальник атрибутивного стилю для дітей 8–12 років (ОСАД) та опитувальник атрибутивного стилю для підлітків (ОСТАП) та інші. В Україні розроблена

«Методика визначення адаптивних можливостей атрибутивних стилів» (варіанти українською та російською мовами) [2, 4, 5, 6].

Огляд інструментів вивчення особливостей атрибутивного стилю та навченої безпорадності хотілося б почати з аналізу ключових понять, з метою орієнтації в багатоманітні термінів, що позначають ці феномени та в критеріях їх діагностики. Американські вчені розглядають атрибутивний стиль як індивідуальну манеру пояснення причин ситуацій [4]. Водночас О. В. Юревич стверджує, що – це «стійка особистісна характеристика» [7, с. 170]. Таким чином, з'явилося дві тенденції: віднесення атрибутивного стилю до сфери індивідуальних відмінностей та до особистісної сфери.

Термін, що використовується психологами для позначення феномену індивідуальної стабільної манери причинного пояснення ситуацій – «стиль пояснення» – за змістом цілком збігається з поняттям «атрибутивний стиль». Поняття «оптимізм–песимізм», вживається поряд з поняттям «позитивний – негативний атрибутивний стиль». Атрибутивний стиль в більшості опитувальників характеризується через наступні параметри: сталість причин події (часова характеристика), широта (перенесення причин події на інші життєві сфери), екстернальність–інтернальність, контроль (здатність контролювати причини події). Розглянемо деякі методики.

Перший російськомовний інструмент визначення атрибутивного стилю – тест на оптимізм Л. М. Рудіної, призначений для діагностики рівня оптимізму дорослих, складається з 48–ми тверджень зібраних у 6 шкал: атрибуція невдач постійними причинами; атрибуція успіхів постійними причинами; атрибуція невдач універсальними причинами; атрибуція успіхів універсальними причинами; рівень персоналізації в негативних умовах та в позитивних умовах. Позитивна характеристика методики – її невеликий обсяг, кількісний аналіз результатів є досить громіздкою процедурою [5].

Для діагностики атрибутивного стилю у дітей американські вчені використовують варіант «Опитувальника атрибутивного стилю» (CASQ) для дітей. Він складається з 48 ситуацій, що стосуються приємних і неприємних подій у спілкуванні з батьками, однолітками, у стані здоров'я, в школі. На основі CASQ були розроблені два опитувальника атрибутивного стилю для дітей Т.О. Гордєєвою і О.В. Криловою і [5], Н.А. Батурінін і Д.О. Цирінг [6]

Т.О. Гордєєвою і В.Ю. Шевяховою була розроблена методика (СТОУН) для дорослих та для підлітків «Шкала оптимістичного мислення для дорослих» і «Шкала оптимістичного мислення для підлітків» на матеріалі методики ASQ. Авторами дещо змінені критерії оптимістичного стилю атрибуції: шкалу персоналізації замінено шкалою контролю, СТОУН також відрізняється більшою кількістю тестових ситуацій ASQ [2].

Заслуговує на увагу модифікація «Тест смисложиттєвої орієнтації» Д. О. Цирінг, К. Ю. Евніної що складається з 35 тверджень, які стосуються оптимістичного або песимістичного уявлення про майбутнє та уточнюють схильність давати соціально–бажані відповіді. Тест зручний у використанні, валідний для діагностики оптимістичної–песимістичної спрямованості особистості, має високі показники узгодженості, конкурентної валідності та ретестової надійності [6].

Вітчизняна «Методика визначення адаптивних можливостей атрибутивного стилю дорослих», в основі якої є результати факторного аналізу показників особистісних

властивостей, механізмів психологічного захисту та основних параметрів атрибутивного стилю. Методика використовується для прогнозування ефективності поведінки суб'єкта в проблемних ситуаціях, для визначення причин дезадаптивності когнітивних схем та поведінкових патернів психічно здорових дорослих у віці від 20 до 40 років, дозволяє унаочнити данні на графіку та скласти план індивідуальної психокорекції. Складається з 48 тверджень, які включені в три основні (Сила «Я», дезадаптивні механізми психологічного захисту, почуття провини) та одну додаткову шкалу [4].

Дослідниками було виявлено, що при частій повторюваності безуспішних спроб вплинути на негативну ситуацію формується стан, що характеризується: невдалими спробами уникнення шоку (мотиваційний дефіцит), нездатністю використовувати наявні стратегії уникнення шоку (когнітивний або асоціативний дефіцит), пасивним прийняттям ситуації (емоційний дефіцит). Окремих опитувальників на визначення навченої безпорадності, наскільки нам відомо, не існує, але вчені пропонують наступні критерії її діагностики: атрибутивний стиль; значення показника «ставлення до невдач»; «ставлення до успіху», рівень депресії; рівень тривоги, наявність алекситимії, самооцінка; рівень потреби в досягненнях, опір задоволенню своїх потреб; уявлення про нездоланність перешкод, відмова від пошуку; відсутність прагнень до активної діяльності, нездатність до спонтанного самовираження; низька самооцінка, страх невдачі; стереотипна поведінка в умовах невизначеності [1, 3].

Таким чином, аналіз діагностичного інструментарію з питання навченої безпорадності та атрибутивного стилю показав, що не дивлячись на великий доробок вчених, вітчизняних опитувальників з цієї проблеми існує дуже мало при великій потребі в них, що дає поштовх для наступних емпіричних розробок.

Список використаних джерел

1. Геранюшкина, Г.П. Сценарии выученной беспомощности [Текст] / Г.П. Геранюшкина, О.Э.Афраймович // Психология в экономике и управлении. – 2013, №1. – С. 17–22.
2. Гордеева, Т.О. Диагностика оптимизма как стиля объяснения неудач [Текст] : Опросник СТОУН / Т.О. Гордеева, Е.Н. Осин, В.Ю. Шевяхова
3. Давыдова, О.С. Взаимосвязь беспомощности и ведущей активности в структуре интегральной индивидуальности [Текст] : автореферат диссертации / О.С.Давыдова. – Пермь. – 24 с.
4. Клибайс, Т. В. Диагностические свойства методики “адаптивные возможности атрибутивного стиля взрослых” [Текст] / Т. В. Клибайс // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(10), Issue: 20. – 2014 – P. 126–129.
5. Сычёв, О.А. Психология оптимизма [Текст] : учебно–методическое пособие к спецкурсу / О.А.Сычев. – Бийск: БПГУ им. В. М. Шукшина, 2008. – 69 с.
6. Циринг, Д.А. Вопросы диагностики оптимизма и пессимизма в контексте теории диспозиционного оптимизма [Текст] / Д.А. Циринг, К.Ю. Эвнина // Психологические исследования. – 2013. –№ 31. [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n31/887-tsiring31.html>
7. Юревич А. В. К анализу исследований каузальной атрибуции в зарубежной социальной психологии [Текст] / А. В. Юревич // Вопросы психологии. – 1986. –№ 5. – С.168–175.

